

Atti del Centro di ricerche storiche di Rovigno,

sv. XLIV, Rovinj 2014. (2015.), 616 str.

U izdanju Centra za povijesna istraživanja / Centro di ricerche storiche iz Rovinja objavljen je 2015. četrdeset i četvrti broj znanstveno-stručnoga časopisa *Atti*. Izdanje na 616 stranica podijeljeno je u dva dijela: „Rasprave“ (*Memorie*), koji broji jedanaest članaka, te „Izvori i dokumenti“ (*Fonti e documenti*), koji broji šest radova.

U radu „Aurelio Vergerio incarcerato a Gorizia nel 1585“ (7-26) Federico Zuliani kroz dva dokumenta rekonstruira uhićenje Aurelija Vergerija koje se zbilo 1585. u Gorici. Uhićen je zbog širenja protestantskih knjiga te poslan na odsluženje kazne. Rad je strukturiran oko analize dvaju pisama koje je Vergerio poslao tijekom svojega boravka u zatvoru. Prvo je pismo bilo upućeno Johannu von Salisu, a drugo u Samedan. U pismima Vergerio, nećak koparskoga biskupa Piera Paola Vergerija, opisuje stanje u Istri nakon svojega bijega iz nje 1582. te traži carsku intervenciju kako bi bio pušten iz zatvora.

„Istituzioni del diritto romano nel Capitolare di Momiano. La ricezione del diritto romano in Istria“ (27-46) rad je u kojem Ivan Milić govori o Momjanskom kapitularu iz 1521. Ovaj vrijedan izvor predstavlja primjer kodifikacije srednjovjekovnoga općinskog prava. Sam kapitul razvijao se u nekoliko faza. U prvoj je fazi Momjan bio habsburška utvrda, dok ga u drugoj, od 1508., piranska općina uzima pod svoju vlast u ime Mletačke Republike. Iz toga je razloga Momjan baštiniio nekoliko pravnih tradicija, ono kanonsko i rimsko, a nakon 1508. i mletačko općinsko pravo.

Daniela Delia u radu „Il ciclo del «Miracolo dell'impiccato» nella chiesa di San Giacomo a Barbana“ (47-62) govori o bogatoj slikarskoj baštini barbanskoga kraja. Središte razmatranja zauzima slikarski ciklus Čudo obješenoga, koje se nalazi u crkvi sv. Jakova u Barbanu. U radu se opisuju freske i legende vezane uz Čudo obješenoga, ali i iznose nove hipoteze o mogućem autoru slikarija.

U radu „La guerra di successione spagnola e le origini dell'emporio di Fiume (1701-1779)“ (63-86) prerano preminuli William Klinger razmatra važnost Rijeke u trgovinskoj razmjeni na Mediteranu. Nakon Rata za španjolsku baštinu počinje intenzivnija borba europskih sila protiv Osman-

lija; u takvom raspletu britanski su diplomati prisilili Veneciju da odustane od monopola nad Jadranskim morem, pa je ono 1717. proglašeno zonom slobodne plovidbe. Kad je 1752. šef tršćanske trgovačke intendance grof Nicholas Hamilton preuzeo vlast nad Rijekom, započeo je po uzoru na Trst proces modernizacije i širenja značaja luke. Rijeka je tako postala važna izvozna luka za ugarske proizvode, koji su se prodavali u Italiji, Francuskoj i Španjolskoj.

„«Una febbre con sintomi maligni di petecchie» nella terra d'Isola alla fine del Settecento“ (87-108) rad je Rina Ciguija u kojem se sagledava problematika pojavljivanja epidemije tifusa 1790. i 1791. u Izoli. Godinu prije pojavila se nestašica hrane, koja je smanjila imunitet stanovništva pa su i njegovi obrambeni mehanizmi svedeni na minimum. Uzrok širenja epidemije bile su slabe higijenske i zdravstvene prilike, nedostatak vodoopskrbe, kanalizacije i mnogi drugi.

Giovanni Radossi u radu „Nobili e popolani a confronto. Il caso di Capodistria del 1779“ (109-173) analizira odnos pučana i nobila Kopra tijekom druge polovice XVII. stoljeća. Koparski su se pučani žalili 1770. na nobile koji su svojevolumno raspolagali javnim dobrima i tražili pravo na dvojicu predstavnika u vlasti. Odluka je ubrzo donesena, no da bi dvojica predstavnika pučana dobila legitimitet čekalo se glasovanje Senata. Čitava je priča ubrzo nadišla prostor samoga grada. Dužd je tako pozvao podestata da objasni slučaj te je nakon konzultacija poništio odluku.

Slaven Bertoša autor je rada „Note storiche su Lupoglano nei secoli XVIII e XIX: il saccheggio, la situazione stradale, la vendita“ (175-199), u kojem donosi podatke o pljački Lupoglava koja se zbila 13. studenoga 1782. i narušila odnose između Mletačke Republike i Lupoglavske gosposštije. Iz iznesenoga su teksta vidljivi kompleksni odnosi dviju država i složenost procesa kojim su se problemi rješavali. Autor donosi i tri topografske skice kojima je obogaćeno znanje o toponimiji toga kraja. Spis o prodaji Lupoglava iz 1895. otkriva opis kaštela, dvokatnice kojoj je bila potrebna hitna obnova.

„Per una storia dell'Adriatico“ (201-210) rad je Egidija Ivetica u kojem se opisuju višestoljetne kulturološke, političke i vjerske implikacije koje je to more imalo na život ljudi te u kojem autor daje nove metodološke smjernice za proučavanje povijesti Jadrana.

U radu „La crisi agricola degli anni 1851-1863 ed i suoi riflessi

nella penisola istriana“ (211-248) Denis Visintin donosi pregled razvoja poljoprivrede uslijed klimatskih oscilacija i društvenih promjena vezanih za kraj feudalizma. Najzahvaćeniji su krizom bili porečki okrug, Kanfanar i unutrašnjost Istre. Polovicom XIX. st. započelo je širenje i upotreba kemijskih sredstava za zaštitu te organizirani tečajevi s ciljem promicanja novih tehnika obrade zemlje, što je tek djelomice poboljšalo stanje na terenu.

David Di Paoli Paulovich u radu „Repertori di canto sacro tradizionale nelle consuetudini rituali dei tempi di Quaresima e passione nell'area adriatico-orientale (Istria e Quarnero)“ (249-316) opisuje obredne i sakralnoglazbene oblike liturgijskih pjesama, koje su se izvodile u vrijeme korizme u Istri i na Kvarneru. Iz rada izvire da su se u Istri prvenstveno izvodili patrijarhalni repertoari, onaj u laudama i pučki hvalospjevi.

„L'Istrioto: Cenni storici“ (317-332) rad je Sandra Cergne kojim se razmatraju teorijska polazišta dijakritičkoga razvoja istriotskih narječja kroz prošlost. Iako je nekad bio rašireniji, danas se on uobičajeno govori na četiri lokaliteta: u Rovinju, Balama, Galižani i Šišanu, sa sveukupno 1070 govornika.

Cjelinu „Fonti e documenti“ otvara rad „Contributo alla conoscenza dei registri parrocchiali di Rovigno“ (335-366) Marina Budicina, u kojem se donose podatci o matičnim knjigama Rovinja, koje se čuvaju u Državnom arhivu u Pazinu. Najstarije su Matična knjiga umrlih iz 1553., Matična knjiga krštenih iz 1560. i matična knjiga vjenčanih iz 1564. Iz iznesenoga je vidljivo da su rovinjski svećenici počeli voditi matične knjige i prije službene odluke Tridentskoga koncila. Osim opisa, objašnjen je njihov smještaj, važnost i sadržaj.

U radu „I registri parrocchiali di Gallesano: analisi del più antico manoscritto (parte seconda)“ (367-414) Matija Drandić analizira podatke iz matičnih knjiga Galižane iz 1590. U prvom dijelu razmatra migracijske tijekove, dok u drugom donosi profil društva u XVI. i XVII. stoljeću.

„Statuto del Castello di Orsera con cenno particolare alle caratteristiche linguistiche“ (415-498) rad je Jakova Jelinčića u kojem se donosi prijepis Vrsarskoga statuta iz 1609. Statut je pronašao Marino Budicin u Državnom arhivu u Veneciji, nakon što je više desetljeća bio smatran izgubljenim. Noviji prijepis Statuta pronašao je autor 2002. u Biskupijskom arhivu u Poreču te ga ovom prilikom integralno objavljuje.

U radu „Il carteggio Luciani-Millevoi (II parte)“ (499-562) Tullio Vorano iznosi analizu prepiske Tomasa Lucianija i Piera Millevoija od 1880. do 1888. Sva je analizirana pisma Tomaso uputio iz Italije Pieru, liječniku koji se bavio izučavanjem malarije, kolere, dizenterije i još nekih bolesti. U pismima je Tomaso zastupao stajalište da se Istra treba ujediniti s Italijom, zbog čega je i emigrirao u Italiju.

„Sole e pioggia a Rovigno. Cenni sul clima e demografia a fine Ottocento“ (563-581) rad je Marka Jelenića, u kojem se donose promišljanja o utjecaju klimatskih prilika na demografske ritmove u Rovinju krajem XIX. stoljeća. Autor analizira broj padalina i prosječne temperature te ih stavlja u suodnos sa stopama mortaliteta zabilježenima u tom razdoblju.

Posljednji je rad „Lo statuto del consorzio delle saline di Capodistria (1872)“ (583-607). U njemu Kristijan Knez govori o opadanju prodaje soli nakon što je Austrija izgubila Lombardiju i Veneto. Vlasti su u tom trenutku željele donijeti statut za obje solane pa su se u Trstu 1866. sastali predstavnici dvaju konzorcija s vlastima, kako bi se raspravilo modalitete izrade statuta. Kopar i Piran imali su različite stavove pa zajednički statut nije bio moguć. Ipak, nakon dodatnih je pregovora konačno donesen 14. svibnja 1872.

Na kraju slijedi tekst Diega Rediva posvećen sjećanju na preminuloga povjesničara i suradnika rovinjskoga Centra za povijesna istraživanja Williama Klintera „Il coraggio e la passione. In morte dello storico William Klinger“ (609-616).

Osobita je važnost ovoga časopisa njegova usmjerenost na interdisciplinarne teme, povijesne i kulturološke, a nadasve visoka razina kvalitete samih radova. Spajajući tri historiografske tradicije, onu talijansku, hrvatsku i slovensku, *Atti* ostaju oglednim primjerom znanstvenoga časopisa koji u struku vrlo često donosi inovaciju i poticaj za još intenzivniji rad na arhivskim vrelima.

Marko Jelenić